

cius 78. §. *Cayo* 7. D. *ad Trebel.* et per Bart. et Bald. in l. 1. D. *de justit. et jure*, et Bart. in l. *si is, qui ducenta*, §. *utrum*, D. *de reb. dub.*

LEY XXV.—De la cosa que es prometida de dar, o de pagar, en vna de las Villas que ouiesse vn nome.

Villas y ha algunas, que tal nome han las vnas, como las otras. E porende dezimos, que si algun ome promete de dar a otro alguna cosa a dia cierto en lugar señalado, nombrandolo; e ouiesse otra Villa, o Lugar, que fuesse assi llamado, como aquel que ha nome; assi como Cartagena (1) en España, e otra que ha en Africa; o como Carmona, que es en España, e otra que ha en Lombardia: si acaesciese que las partes ouiesse des-acuerdo entre ellos, entendiendo el vno, que la promission era a cumplir en vn lugar, e el otro en el otro; si aquella Villa, que es mas lexos, es tan lueño del lugar do fue fecha la promission, que non podria llegar (2) alla a cumplirla, el que la fizo, al dia en que deuia ser cumplida, entiendase que la deue cumplir en la otra, que es mas cerca (3). E si dia non es y señalado, a que se deuiesse cumplir la promission, entiendase que se deue cumplir en la Villa que es en el Reyno do fue fecha (4) la promission.

LEY XXV.—Si promitto tibi solvere certa die in tale civitate, cum sint duæ ejusdem nominis; non intelligitur de illa, ad quam non posset, usque ad diem præfixam ire: sed si non apponatur dies, intelligitur de illa civitate, quæ est in Regno, ubi promittitur. Hoc dicit.

(1) *Cartagena*. Adde Gloss. quæ exemplificat in dupli Bononia, in l. *quotiens in stipulat.* D. eod.

(2) *Podria llegar*. Quid si uterque locus erat ita propinquus, quòd in quolibet poterat ad diem adimpleri? Tunc recurrendum est ad alias conjecturas, de quo loco senserint: quibus cessantibus, tunc id, quod favorabilius est promissori, assumendum est, l. *semper in stipulationibus* 54. D. *de regul. jur.*

(3) *Mas cerca*. Adde l. *quotiens* 80. ubi Gloss. D. eod.

(4) *Do fue fecha*. Adde l. *que condit.* 59. §. 1. D. *de condit. et demonstrat.* et quod notat Bart. in l. *libellorum*, D. *de accusation.* vers. 2. *quæro*.

LEY XXVI.—Como la pregunta, e la respuesta, que es fecha en la promission, deue acordar en la cosa, sobre que es fecha (a).

Acordar deue la respuesta (1) con la pregunta quando se faze, de guisa que aquel que promete, responda en aquella manera en que es preguntado, ca de otra guisa non valdria la promission (b). E esto seria, como si dicesse alguno: Prometesme de dar, o de fazer tal cosa; e el otro respondiessse con condicion (2): Prometolo de fazer, si tal cosa acaesciere; ca la promission que assi fuere fecha, non valdria; fueras ende si aquel que fizo la pregunta, otorga luego (3), que le plazze aquello que el otro respondió. E la razon por que non valdria tal promission como esta, es, porque en aquella manera deue responder, e sobre aquellas cosas que le pregunta, e non de otra guisa, nin sobre otras cosas. Mas si el que quisiere recibir la promission, pregunta al otro sobre cierta quantia de maravedis, como si dicesse: Prometesme de dar cient maravedis; e el otro respondiessse: Prometo de vos dar cinquenta; si el otro se callasse, que fizo la pregunta, que non respondiessse ninguna cosa a lo que el otro dezia, vale la promission

quanto en aquellos cinquenta (4) maravedis, sobre que fizo la promission. Otrosi dezimos, que si fiziessse la pregunta desta guisa: Prometesme de dar cien maravedis; e el respondiessse: Prometovos de dar ciento, e cinquenta maravedis; que vale la promission quanto en los cien maravedis, sobre que fizo la pregunta, e non en lo demas, si aquel que recibe la promission, se calla, quando el otro respondió a la pregunta. Mas si respondiessse que le plazza la promission, entonce vale en todo (5) (c).

(a) Ley única, tit. 16 del Ord. de Alc.—L. 1, tit. 1, lib. 10 de la N. R.

(b) Véase nuestra nota 2.ª a la L. 1 de este mismo título.

(c) Es muy digna de atencion la glosa de Gregorio Lopez.

LEY XXVI.—Si stipulator purè, et promissor sub conditione respondet, non valet stipulatio; nisi et ego statim dicam, quòd mihi placet, ut ipse promittit. Item si stipuler centum, et ipse promittit quinquaginta, valet in quinquaginta, licet nihil dicam: sed si stipuler in centum, et ipse promittit in centum, et quinquaginta, valet in centum, et non plus; sed si stipulans respondet, quod placet ei, valet in totum promissio. Hoc dicit.

(1) *La respuesta*. In dubio responsio declaratur ex interrogatione, l. *si sine* 9. §. *qui interrogatus* 3. D. *de interrogat. action.* et rescriptum ambiguum debet intelligi secundum supplicationem, l. 1. C. *de diversis rescript.* ubi Jaso plura cumulat: et dicit Bart. in l. *si quis intentione ambigua*, D. *de judiciis*, quòd quando interrogatio est certa, et limitata, responsio autem est ambigua, declaratur responsio secundum interrogationem, argument. text. in dict. §. *qui interrogatus*: et adde text. not. in l. *quæro* 58. §. fin. D. *ad liti. edicto*, ubi habetur, quòd si servus fuit interrogatus, an fugerit ante venditionem, et respondit se fugisse; licet non dicat ante venditionem, sic intelligitur, et ad hoc allegat illum textum Bald. in l. 1. col. fin. C. *de ad liti. action.* et vide per Alexand. in l. *si cui*, §. *si à filio*, D. *de legatis* 1. ubi Bart. posuit notabile verbum, quòd accusatus, quod cognovisset carnaliter Bertam, uxorem Titii, si respondeat se cognovisse Bertam, non ex hoc videatur fateri adulterium, scilicet illam fuisse uxorem Titii; et tradit Alexand. consil. 42. vol. 5.

(2) *Con condicion*. Et sic approbatur opinio Joan. et Azon. de qua per Gloss. in l. 1. §. *si quis simpliciter*, D. *de verb. oblig.* in parte *aliqua*, quæ opinio est ibi communiter approbata per Doct.

(3) *Otorga luego*. An sufficeret, quòd ista complacentia signis ostendatur, vel requiratur verba? Ista lex videtur requirere verba, ut patet in fine legis: vide per Jason. in dict. §. *si quis simpliciter*, 4. et 5. notabili.

(4) *Aquellos cinquenta*. Adde l. 1. §. *si stipulanti* 4. D. eod.

(5) *Vale en todo*. Vide de materia hujus legis, et sequentis, Gloss. distinctement in dict. l. 1. §. *si quis simpliciter*, D. *de verb. oblig.* et in §. *præterea*, *Instit. de inutil. stipul.* et per Bart. in dict. l. 1. §. fin. et per Azon. C. *de inutil. stipul.* in summa, col. fin. Hodie tamen attendit dict. l. *Ordinamenti, paresciendo, etc.* videtur, quòd non vitietur promissio ex diversitate responsionis ad interrogationem; sed tenebit promissio, etsi non sequatur illicò complacentia stipulatoris, in quantum sit in utilitatem promissoris. In contrarium, tamen facit, quòd contrahentes in casu hujus legis, et sequentis, voluerunt per stipulationem contrahere; et tunc si non valet ut stipulatio, neque poterit valere ut pactum, neque etiam ut pollicitatio, ut habetur in l. 1. §. *eum qui 4.* D. *de constit. pecun.* ubi qui stipulare intendebat, si inutiliter stipuletur, neque acquirit sibi actionem de constituta pecunia, ad quam aliàs solus consensus constituentis sufficiebat, ut in l. 1. in princ. D. *de constit. pecun.* et in l. 5. supra eodem: idem probatur in l. 1. §. *si quis ita*, D. eod. ubi habetur, quòd quando inutiliter stipulatur, neque naturaliter obligatur promittens: et ex his Bart. ibi in distinction. sumit illam regulam, quòd ubi agitur de obligatione contrahenda, seu inducenda, si non valet actus, ut agitur, neque valet aliàs ut valere potest. Præterea promissor, qui diversè respondit ad interrogationem, non videtur habere animum se obligandi, nisi diversitas talis stipulanti placuerit:

valet enim scire, an ita alius acceptet, et aliter non intendit, ut experientia docet, se obligare; et facit, quod dixi in l. 1. supra eod. tradens rationem, quare in stipulatione interrogatio debeat præcedere responsionem. Dic ergò, quòd adhuc dispositio istius legis, et sequent. procedent, et quòd etiam hodie est necessaria acceptatio promissionis diversæ ab interrogatione, et non sufficiet talis complacentia signis ostensa, si verbis non exprimat, ut dixi supra, et patet etiam ex l. sequenti, et tenent Moder. Senenses in dict. l. 1. §. *si quis simpliciter*, et probatur etiam in dict. §. *si quis ita*.

LEY XXVII.—Como vale, o non, la promission, que es fecha sobre la cosa de que non es preguntado aquel que la fiziere.

Bestias, e sieruos (a), e aues, e otras cosas semejantes y ha, que han sus nomes señalados. E porende dezimos, que si algun ome quisiere recibir promission de otro, e dicesse assi: Prometesme de dar tal sieruo, que ha nome Abdala, e el otro respondiessse: Prometo, que vos de Abrahen; non vale (1) tal promission como esta. Fueras ende, si aquel que faze la pregunta, otorgasse, luego que el otro respondiessse a ella, quel plazza lo que respondió: ca entonce valdria la promission, quanto en aquel sieruo que nombro aquel que la fizo. E esso mismo dezimos que deue ser guardado, en todas las promissiones que fueren fechas desta guisa, sobre las otras cosas en que non acuerda la respuesta con la pregunta (b).

(a) Acerca de la esclavitud véase nuestra nota 2.ª a la L. 3, tit. 11, P. 1.

(b) Véase nuestra nota 2.ª a la L. 1 de este mismo título.

LEY XXVII.—Si ego dico, *Promittis mihi Stichum*, tu respondes, *Promitto Phamphylum*, non valet stipulatio, nisi ego statim dicam, quòd mihi placet de promisso. Idem in aliis, in quibus responsio non concordat interrogationi. Hoc dicit.

(1) *Non vale*. Adde §. *si de alia* 25. *Inst. de inutil. stipul.* et per Gloss. in §. *præterea*, eod. tit. Et tene menti doctrinam Bart. in dict. l. 1. §. fin. in fin. quòd quando diversitas inter interrogationem, et responsionem, inducit diversitatem in re, vel qualitate obligationis, semper vitatur stipulatio, nisi diversitas illicò placuerit, ut habetur in §. *si quis simpliciter*, versic. *cum adjicitur*, et supra l. proxima, et etiam in ista l. et vide ibi latius per Bart. et Doct. signanter per Joan. de Imol. in dict. §. *si quis simpliciter*, ubi ponit regulam cum 9. fallentis, sed omnia reducuntur ad doctrinam Bartol.

LEY XXVIII.—Como non vale la promission que es fecha por fuerza (a).

Por miedo, o por fuerça (1), o por engaño (2) quel fiziessse (3), prometiendo vn ome a otro, de dar, o de fazer alguna cosa, maguer se obligue so cierta pena, jurando (4) (b) de cumplir lo que promete; dezimos, que non es tenuto (5) de cumplir la promission, nin de pechar la pena. Pero si despues que ouiesse fecho tal promission, pagasse el por si, o fiziessse lo que prometio, non seyendo apremiado; dende en adelante non podria demandar de cabo, aquello que diesse, o que fiziessse. E esto es, porque aquel derecho que el auia por si, para no ser tenuto de fazer, nin de pechar, lo que prometio, porque la promission fue fecha por miedo, o por fuerça, o por engaño; pierdelo, quando el por si cumple de su grado (6), e sin premia, lo que prometio. Otrosi dezin os, que todo pleyto que es fecho contra nuestra Ley (7), o contra las buenas costumbres (8), que non deue ser guardado; maguer pena, o juramento (9) fuesse puesto en el.

(a) L. 26, tit. 1, y L. 9, tit. 5, lib. 2 del F. J.—L. 4, tit. 11, lib. 1 del F. R.

(b) Debe verse la glosa de Gregorio Lopez.

LEY XXVIII.—Non valet stipulatio dolo, vi, metuve facta, nec pœna apposta super ea, etiamsi juretur; sed si promissor ultrò solvat, non potest repetere. Nec etiam valet stipulatio contra leges, vel bonos mores facta. Hoc dicit.

(1) *Por miedo o por fuerça*. Metus quoad animum, vis quoad corpus, ut exprimit gloss. parva in l. *si vi, vel metu* C. *quod metus caus.* est autem metus trepidatio mentis causa instantis, vel futuri periculi, ut habetur in l. 1. D. *quod metus caus.* vel secundum Baldum in l. 2. C. *de his, qui per met. judic. non appellat.* metus est coactio mentis, per quam usus liberi arbitrii arectur: vis potest fieri corpori, non animæ, ut habetur 52. quæst. 5. §. 1. Gloss. in cap. *custodi*, 11. quæst. 5. et in casu hujus legis idem est vis, quod violentia, ut declarat Bart. in l. 1. col. 2. in princ. D. *de tutel.*

(2) *Engaño*. Dolus est abscondita mentis machinatio, l. *censemus* 4. et ibi Bald. notat, C. *de litigios.* adde l. 1. §. *dolum*, D. *de dolo*. Et intellige istam legem de tali dolo, qui virum constantem, et prudentem decepisset. per text. notab. et ibi Abb. in cap. *cum dilectus* 6. *de his quæ vi, metusve caus. fiunt*: inò vult Innocent. ibi, et Abb. post eum, col. 5. quòd ubi interveniret juramentum, non subveniretur dolum passo; nisi esset talis dolus, qui habuisset fallere prudentissimum: et adde Bald. in cap. *verum, de jurejur.* et in rubric. C. *de rescind. vendit.* Neque, etiamsi agatur officio judicis, minor dolum sufficiet ad rescissionem actus; cum id in dolo non habeatur expressum: sicut in minori metu reperitur, ut dixi in l. fin. tit. 11. *Partita* 5. et notat Bart. in l. *interpositas*, C. *de transaction.* neque in hoc dispositum circa minorem metum in l. fin. §. *sienerator*, D. *quod met. caus.* extendam ad minorem dolum, quia non militat eadem ratio: neque reperio cautum, dari officium judicis ad rescindendum minori dolo facta, sicut reperio statutum in minori metu; et sicut dicit. Innocent. in dict. cap. *cum dilectus*, fatuitas dolo compensatur.

(3) *Fiziessse*. Et sic loquitur de dolo ex proposito, qui propriè dicitur dolus; nam dolus re ipsa non dicitur propriè dolus, ut dicit Gloss. in l. *si quis cum aliter* 56. D. *de verb. oblig.* Dic tamen, quòd provisio hujus legis etiam habebit locum in dolo re ipsa, ut in dict. l. *si quis cum aliter*.

(4) *Jurando*. Huic legi de directo obstat l. fin. tit. 11. *Partita* 5. ibi: *E aun dezimos, que el que jura cosa guisada, non se puede eacassar de non la guardar, maguer diga que la fizo por fuerça*; cum qua lege concordant jura Canonica ibi allegata. Solve, ut ibi; vel dic, quòd ista lex loquitur, ubi quis promittit, et jurat super rebus illicitis, tunc enim juramentum non obligat: ibi, quando jurat super illicitis, quo casu licet juret per vim, vel metum, juramentum obligat, secundum communem opinionem, de qua per Gloss. in cap. *auctoritatem*, 15. quæst. 6. et per Glossam in cap. *si vero*, ubi Abbas, et Felin. *de jurejur.* Sed huic intellectui obstant verba hujus legis ibi: *Pero si despues, cum loquitur de purgatione metus per spontaneam solutionem, et sic loquitur de promissione super rebus licitis; item, quia ista lex loquitur generaliter: ideò dic, quòd in effectu, quem voluit considerare ista lex, juramentum non obligat, si fuit metu extortum, ex quo, opposita exceptione *quod metus causa*, absolvendus erit à judice, ut dicit etiam Gloss. in dict. cap. *auctoritatem*. Sed huic intellectui etiam obstat dict. l. fin. ibi: *Maguer diga, que lo fizo por fuerça*. Vel dic, quòd illa lex procedat, quando jurans habuit animum se obligandi, licet coactus; et tunc procedat illa lex, et communis opinio, scilicet, quòd juramentum metu extortum obligat, quousquè sit absolutio juramenti concessa: si tamen non haberet voluntatem se obligandi, et de hoc constaret, tunc non obliget juramentum; et ita procedat ista lex, et opinio tenentium. Juramentum metu extortum non obligare, secundum Joan. de Imol. in dict. cap. *si verò*, ad fin. ubi et subdit notabile verbum, quòd videbitur de hoc constare; si præcessit protestatio, quòd non intendebat aliquo modo habere animum se obligandi, si contingeret jurare per metum, per id quod habetur in cap. 1. *de his quæ vi, metusve causa*, et in l. *qui in aliena* 6. §. *Celsus* 7. D. *de acquir. hæred.* Sed hic intellectus similiter est divinatorius ad istam legem, cum hic nihil de hoc dicitur, neque distinguatur; et in dubio, cum de alio non constaret*

presumitur, quod habuerunt animum se obligandi, ut in cap. *verum* 15. et in dict. cap. *si veré* 8. de *jurejur.* is enim, qui jurat metu, simplicem consensum exhibet, quem si non exhiberet, peccaret mortaliter, cum adducat falsum Deum in testem, ut adducit Cajetanus in 2. 2. quæst. 89. art. 7. in 2. dubio. Vel dic, quod aut lapsus est, vel instat terminus solvendi, seu adimplendi promissum per metum, vel mora jam est commissa per interpellationem; et tunc, si promissio metulosa fuit jurata, non obstante, quod allegatur metus, vel violentia, debent adimpleri quod fuit promissum, ne promittens incidat in perjurium, debet ergo solvere, et post per actionem quod *metus causa* repetere, argum. cap. *debitores*, 6. de *jurejur.* et ita procedit dict. l. fin. si veró dies non instat, antequam constitatur in mora solvendi, potest agere promissor, ut declaretur, se non teneri ad observantiam promissionis, etsi juratæ, et quod creditor cogatur propter suam turpitudinem illud relaxare, ita quod de hoc liquet, aut liquere possit, antequam instet terminus implendi juramentum; et ita procedit ista lex: et pro isto intellectu vide quæ notat Abb. in cap. 4. col. 2. versic. *quartum remedium, de jurejur.*

(5) *Non es tenuto.* Cum effectu intelligi, nam apposta exceptione doli, vel metus, absolvendus est, ut in l. *dolo* 5. C. de *inutil. stipul.* l. 36. tit. 5. ead. *Partit.* quando tamen dolus daret causam contractui, vide l. 57. et quæ ibi dixi, eod. tit. et quæ notantur per Gloss. et Salyc. et Doct. in dict. l. *dolo*.

(6) *De su grado.* Adde l. 49. tit. 14. ead. *Part.* et l. 2. et l. *si per vim* 4. C. *his que vi metusvi caus.* et vide quæ dicam in dict. l. 49. et intelligi in sciente jam dolum, quia es solutione purgatur, ut in dict. l. 49. et quæ ibi dixi.

(7) *Contra nostra Ley.* Adde l. *si stipulor* 53. D. eod. et l. *non dubium* 5. C. de *legib.* et cap. *rides*, 10. distinc. et sic lex prohibita simpliciter loquens semper censetur habere clausulam derogatoriam, et annullativam actus, ut notat Bald. in dict. l. *non dubium*, 4. notab. et vide ibi Jason. col. 5. limitantem istam regulam quatuor, vel quinque modis: vide per te. Et quid si lex ultra prohibitionem adderet poenam? an tunc teneat actus, et tantum agatur ad poenam? Vide latè per Doctor. in dict. *non dubium*, et per Abb. notabiliter distinguentem (post. Bald. in dict. l. *non dubium*) in cap. 2. col. 2. et 5. de *testib.* Tu etiam adde ad limitationes Jason. quia est advertendum, quod ista regula, quod actus contra legem prohibivam non tenet, debet intelligi respectu eorum, qui faciunt actum contra legem, ut in eorum favorem non teneat, et sic annulletur actus. Si tamen poena nullitatis actus non concerneret ipsos agentes contra legem prohibivam, se alios qui in hoc non peccarent, tunc teneret actus. Pone exemplum: Monacho prohibetur exercere officium tabellionatus, quoad instrumenta de novo conficienda, ut in cap. *sicut* 8. ne *Clerici, vel Monachi*; si tamen faceret instrumenta, non essent nulla: quia tunc poena annullationis concerneret illos, ad quorum utilitatem instrumenta spectant, ut tenet Joan. And. in dict. cap. *sicut*, Alex. quia etiam alios refert in l. *prætor*, §. *etiam his*, D. de *edend.* Similiter si prohiberetur Doctoribus salariatis, vel aliis, advocare; si advocarent, non irritaretur, quod in officio advocacionis gesserunt; ipsi tamen contravenientes punirentur, ut notat Bald. per text. ibi in l. *placet*, C. de *Episc. et Cler.* Adde etiam, quod si lex prohibet actum, nisi servetur certa solemnitas tempore contractus; tunc actus aliàs contra legem factus est nullus, ut in dict. l. *non dubium* 5. et regul. *quæ contra jus* 64. de *reg. juris*, lib. 6. Si tamen disponit lex super contractu jam facto, quod aliquid fiat, seu servetur; tunc ipso jure non annullaretur actus, sed deberet per sententiam revocari, ut declarat Bart. ubi vide per eum exemplum in l. *si ita quis*, §. *eadem lege*, versic. *quæro utrum prohibitio*, D. de *verb. oblig.* Et quid si actus fiat contra legem vivam, id est, contra Principis prohibitionem, vel mandatum, vide notata per Abb. in cap. *dilectus*, el. 2. col. fin. de *præbend.*

(8) *Buenas costumbres.* Adde l. *generaliter* 26. cum l. sequent. et *stipulatio hoc modo concepta* 61. D. eod. et C. de *inutil. stipul.* l. *ex eo* 4. et *Instit.* eod. §. *quod ex turpi* 24. et cap. fin. de *pactis*, et l. *si stipulor* 53. D. de *verb. oblig.*

(9) *Pena, o juramento.* Adde dict. l. *non dubium* 5. et cap. *non est obligatorium* 58. de *reg. jur.* lib. 6. et vide quæ latè tradit Bart. in l. *si quis pro eo*, D. de *fidejussor.* et latissimè Joan. de Imol. in cap. *cum contingat*, col. 18. usque ad fin. de *jurejur.* ubi prosequitur dicta Bart. in dict. l. *si quis pro eo*. Et intelligi, quod hic habetur de juramento præstito contra bonos mores, quod non tenet, ut procedat

quando est contra bonos mores naturæ, vel quasi; ut si juretur non obedire Deo, vel Romanæ Ecclesiæ in spiritualibus, vel non alere filium, l. *veluti* 2. D. de *justit. et jur.* l. *venia*, 2. C. de *injust. vocan.* l. *libertus* 41. versic. *alimentorum*, D. de *operis libertor.* vel si in facto esset turpe, ut in l. *juris gentium* 7. §. *et generaliter* 16. D. de *pactis*, et in dict. l. *generaliter* 26. D. eodem, vel si juraret aliquid contra Imperium, vel Regnum, seu contra Regem, ut tradit Bald. in §. fin. col. pen. de *prohib. feud. alienat. per Freder.* Si tamen esset contra bonos mores civiles, teneret juramentum, ut adducit Bald. in l. *pactum*, col. pen. versic. 19. *quæritur*, C. de *collation.* Et nota, quod neque statuto, vel consuetudine potest firmari id, quod est contra bonos mores: quia si non potest fieri per pactum, neque per statutum: vide per Jasonem in l. *stipulatio hoc modo concepta* 5. notabile, D. eodem.

LEY XXIX.—Que la promission que ome fiziesse a su Mayordomo, o a su Despensero, que le non demandasse el furto, o el engaño que le fiziesse, que non vale.

Condicion, o prometimiento faziendo algund ome a su mayordomo, o a su despensero, que non le demandasse engaño, niu furto que le fiziesse dende adelante; non valdria tal pleyto, ni tal promission. E esto es, porque los tales pleytos podrian dar carrera (1) a los omes, de fazer mal: e non deuen ser guardados. E esto dezimos, que se deve entender desta guisa; que non vala el pleyto, nin la promission, en los engaños, e en los furtos, que pudiessen fazer despues del dia en que fue fecha la promission. Mas los otros que ouiessem ya fechos en ante de la promission, bien se podrian quitar por pleyto, o por postura, que faga aquel a quien los hizo, de nunca gelos demandar (2). E a lo que dize en esta ley de los mayordomos, e de los despenseros, entendiendese tambien de todos los otros omes, que tal pleyto, o promission fiziessem entre si, sobre qualquier fecho que sea semejante destes.

LEY XXIX.—Quitatio non extenditur ad ea, quæ quis dolosè in futurum celavit; sed ad ea, quæ præteritum celavit dumtaxat. Hoc dicit.

(1) *Carrera.* Adde l. *si unus* 27. §. *illud* 5. et §. *pacta, quæ turpem* 4. D. de *pactis*, et l. *illud convenire* 5. D. de *pactis dotal.* et l. *pacta* 6. C. de *pactis*. Et per hanc rationem fuit conclusum, quod statutum quod vult spurium succedere, sit contra bonos mores, et invitet patres ad delinquendum, et idè non valet, ita Bald. in l. fin. C. de *natural. liber.* et adde Bart. in l. *Sejus, et Agerius*, D. ad *Leg. Falc.* Bald. in l. *eam quam*, col. 9. C. de *fideicommiss.* Hac etiam ratione non valet pactum, per quod patronus expressè renuntiaret juri revocandi libertum in servitutem ob ingratitudinem, ut notat Bald. in l. fin. C. de *bonis libertor.* Similiter non valet pactum, quo quis promitteret solvere condemnationem pro aliquo delinquente ante delictum commissum, l. *si à reo* 70. §. fin. D. de *fidejussor.* et notat Bald. in l. *ut vim*, columna. fin. ad finem, D. de *justit. et jure*, ubi subdit, quod ipsi reipublicæ bene potest promittere solvere poenam alterius; cum ex hoc non relinqueretur delinquens absolutus. Eadem ratione non valet pactum, quod propter felloniam non perdat feudum, quando talis fellonia esset crimen, ut declarat Bald. in l. 1. versic. 32. *quæritur*, D. de *rerum divis.* et adde ad ista aliqua, quæ posuit Jaso in dicto §. *illud*, quia sunt menti tenenda. Et adde, quod culpa futura remitti potest, vide per Alexand. consil. 67. ad fin. vol. 2. Prædicta etiam ratione, ne quis invitetur ad delinquendum, concludetur, quod si quis leget liberationem alicui, et insuper dicat, quod relinquit ei totum illud, in quo esset condemnandus ratione doli, vel male administrationis, quod non per hoc erit liberatus à dolo futuro: quia non potest talis dolus remitti, ut vult Bart. in l. *Aurelio*, §. *Cajus*, D. de *liber. legat.* Salic. in l. *cum necessitatem*, C. de *fideicommiss.* et per Alexandrum consil. 62. vol. 4. col. 2. et 3. licèt aliud dixerit consulendo Angel. consil. 185. snper hoc puncto, et consil. 512. incipit *Brunellus*, ubi reperitur idem consil. cujus opinio posset procedere

in dolo præsumpto, seu ubi dolus esset in non faciendo; secus verò si esset in faciendo, et sic in dolo vero, ut tradit Decius consil. 178. in *causa quæ proponitur*, et consil. 192. et in l. *actione*, C. de *trans-action.* ad finem.

(2) *De nunca gelos demandar.* Et sic videtur, quod ista lex facit contra dictum Specul. tit. de *accusatore*, col. 7. versic. *nunquid ergò clericus*, ubi dicit quod non tenet pactum, ne clericus prælatum suum de crimine commissio accuset: quia, ut ipse dicit, turpe pactum est, ne de crimine agatur, allegat dict. §. *illud*, et l. *contractus*, D. de *reg. jur.* et cap. *quemadmodum*, §. *illud autem, de jurejur.* Po est dici, quod dictum Specul. procedat respectu juris publici; respectu autem juris privati, seu suæ offensæ, teneret pactum: vide notata in dict. cap. *quemadmodum* 25. et vide ad hoc, quæ notat Angel. in tractat. *maleficio*, in verbo *contra voluntatem dicti Titii*.

LEY XXX.—Como la promission que es fecha en razon de cuenta que fuesse dada, de non gela demandar otra vez, que non vale, si engaño ouiere fecho en darla.

Oficio (1) teniendo vn ome de señor, o de Concejo, o de otro ome qualquier; si quando le da la cuenta, le encubre alguna cosa engañosamente; maguer el señor se faga pagado del por razon de aquella cuenta, e le de carta de pagamiento, e le prometa, que de alli adelante non le demande ninguna cosa, por razon de aquello que tuuo del; tal pleyto (a), nin tal promission non vale (2), quanto en aquello que encubrio (3); como quier que vale en todas las otras cosas, de que dio verdadera cuenta. Esso mismo dezimos que deve ser guardado, en todas las otras cuentas que los omes fizieren entre si, sobre las cosas que ouiessem de so vno (4). Ca maguer se otorguen por pagados, vnos de otros, de la cuenta, e prometan de nunca tornar a ella; si fuere sabido en verdad, que el que dio la cuenta, o tuuo las cosas en guarda, encubrio alguna cosa engañosamente, o fizo otro engaño (5) contra aquellos que han parte en aquella cosa; tal pleyto, nin tal postura, nin promission, non vale. Ante dezimos, que pueden demandar, que les mejore aquel engaño que les fizo, con todos los daños, e los menoscabos que vinieron por razon del. Fueras ende, si señaladamente (6) le ouiesse quitado el engaño, que ouiesse fecho.

(a) Contrato, ó convenio.

LEX XXX.—Si quando officialis, vel negotiorum gestor dat rationem de gestis communitati, vel domino, celat sibi aliqua res; licèt detur sibi quitatio, non valet in his, quæ dolosè celavit, quin restituat ea cum damnis, et expensis: et idem in omnibus aliis rationem dare obligatis. Hoc dicit.

(1) *Oficio.* Ortum habet ista lex à l. *tres fratres* 53. D. de *pactis*, et à l. *ita* 5 §. *Julianus* 7. D. de *administ. tutor.* et à l. *Anrelio* 20. §. *Cajus*, D. de *liber. legat.* ubi Bart. notabiliter, et adnotatis per Gloss. in l. *actione*, C. de *transacion.*

(2) *Non vale.* Tene menti istam legem, nam in l. *tres fratres* dicitur, de dolo utiliter replicari posse; ex quibus verbis Ang. ibi infert, quod generalis liberatio, de qua in illa lege, ipso jure porrigitur ad species furto subtractas; sed evacuetur replicationis remedio: undè cautum reddit advocatum, ut sic replicet, aliàs succumberet. Ista lex vult, quod ipso jure talis liberatio non extendatur ad ea, quæ fuerunt dolo subtracta, vel occultata: tene menti.

(3) *En aquello que encubrio.* Non enim extenditur liberatio ad ignorata, et occultata, ut hic, et in dict. l. *tres fratres* 53. D. de *pactis*, et in l. *qui cum tutoribus* 9. D. de *transacion.* et notatur in l. *Pomponius* 9. D. de *negot. gest.* et tenet Salic. in l. *actione*, C. de *transacion.*

(4) *De su uso.* Ex istis verbis, et ex principio hujus legis constat, loqui legem istam, quando fit liberatio ei, qui tenetur obligatione

generali, vel universali, prout etiam loquitur dict. l. *tres fratres*, et dict. l. *Julianus*: nam si liberatio detur ei, qui tenetur actione speciali, sicuti ei, qui tenetur ex aliquo contractu speciali, in quo venit dolus, et culpa levis, vel levissima; tunc videtur relicta sua data omnia, ad quæ tenetur ratione doli, vel culpæ, vel reliquorum; licèt teneretur adhuc actione reali ad restituendam rem, quæ erat liberantis, et penes eum remansit, ut in l. *et cui* 16. D. de *liber. legat.* et notat Bart. in dict. l. *Aurelio*, §. *Cajus*, col. 2. et in l. *non solum* §. fin. eod. tit. Quod intelligi, nisi dolus latebat remittentem, secundum Ang. in l. *si unus*, §. *illud*, D. de *pactis*, argum. dict. l. *tres fratres*, eod. tit. Limita etiam, nisi dolus committeretur occasione ipsius liberationis, quia fortè dixit, *volo aliqua subtrahere, eo quod h. beo liberationem*, secundum Bart. in dict. §. *Cajus*, argum. dict. l. *tres fratres*.

(5) *O fizo otro engaño.* Bart. in dict. §. *Cajus*, col. 2. versic. 4. *quæro*, intelligit hoc, quando dolus fuit commissus in administrando, et ipsi administratori, qui dolum commissit, aliquid adest, ut quia subtrahit, vel reliqua retinet; ut tunc non veniat dolus in generali remissione: si verò nihil adest ei, qui dolum commissit, tunc videtur secundum eum dolus remissus, et quod ita procedat Gloss. in l. *actione*, C. de *transacion.* et idem tenet Bald. post Jacob. de Arcet. in l. *sub preterito*, la 2. C. de *transacion.* qui in primo casu adest dolus, qui habet causam permanentem etiam tempore liberationis; undè non videtur remissus, et idem vult Angel. in l. *si unus*, §. *illud nulla*, D. de *pactis*, et est text. in l. *Lucius* 2. D. de *liber. legat.* secundo verò casu, cum nihil affuit ei qui dolum commissit, puta quia fuit commissus dulus in damnificando, vel deteriorando, ut tunc videatur dolus remissus, et ita procedit Gloss. communiter approbata in dict. l. *actione*: et hoc, quando fit liberatio inter vivos; secus esset in liberatione relicta in ultima voluntate, ut ibi latius videbis per Bart. Ego verò intelligo istud dictum Bart. cum loquitur de liberatione, seu quitatione in contractibus inter vivos, ut procedat, nisi de errore, vel ignorantia remittentis doceretur: nam, ut dixi, talis liberatio ad verisimiliter ignorata, et occultata non extenditur, ut in dict. l. *tres fratres*, sive aliquid adsit doloso, sive non: imò et videtur ex generalitate hujus legis, et dum etiam infrà dicit ad finem legis, *señaladamente*, etc. quod sive ex dolo adsit doloso, sive non adsit; semper talis liberatio non porrigitur ad commissam per dolum, nisi expressè dolus non remittatur; et hoc, sive de errore, sive de ignorantia doceatur, sive non; quod videtur æquius dictum, et verius, quando aliter non appareret, voluisse etiam talem dolum remittere: et sic hoc est in ultima voluntate, ut dolus non videatur remissus, etiam quando administratori nihil adest, ut in dict. l. *Aurelio* 20. §. *Cajus*, et ibi Bart. et tenent communiter Doctor. in dict. l. *actione*, C. de *transacion.* et in dict. l. *si unus* 27. §. *illud* 5. D. de *pactis*, cur etiam non erit idem, si liberatio fiat inter vivos? Quando tamen dans liberationem, non staret in meris terminis solius liberationis, sed etiam remitteret actionem sibi competentem; tunc, secundum Gloss. in dict. l. *actione*, in gloss. fin. in fine, videretur remitti dolus de præterito, cum sine actione nemo possit experiri: et videtur probari dictum Gloss. in l. *si quis rationes*, 9. in fin. D. de *liber. legat.* Sed licèt communiter Doctores transeant cum illa gloss. ego idem crediderem, etsi remittat actionem; cum non debeant referri ad actionem competentem ratione doli præteriti, ut satis probatur in ista l. supra in princ. ibi: *E le promete*, etc. et quia text. in dict. l. *si quis rationes* loquitur, quando expressè constat ex verbis, quod voluit dolum præteritum remittere, et dat formam, quando hoc vult, quomodo debeant concipi verba liberationis; non verò probat dicta l. quod non dans scientia doli, quod licèt quis actionem remittat, quod ex hoc dolum videatur remittere; imò probatur oppositum in illa lege: si ergò non probatur, quod in remittente fuit scientia talis doli, idem erit: et ita tenet Alberic. in dict. l. *actione*, in fine.

(6) *Señaladamente.* Adde l. *si unus* 27. §. *illud* 5. D. de *pactis*, et ibi per Gloss. et Doct. et in l. *si quis rationes* 9. D. de *liber. legat.*

LEY XXXI.—Como la promission que es fecha en manera de vsura, non vale (a).

Veinte (1) maravedis, o otra quantia cierta dando vn ome a otro, recebiendo promission del, quel de treynta maravedis, o quarenta, por ellos; tal promission non vale, nin es tenuto de la cumplir el que la faze, si non